УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІОЛОҐІЧНИЙ ІНСТИТУТ В ПРАЗІ

Проф. Н. ГРИГОРИЇВ

ПРИЧИНИ МІЖНАРОДНЬОГО НАПРУЖЕННЯ

„ВІЛЬНА СПІЛКА"

ПРАГА 1937

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІОЛОҐІЧНИЙ ІНСТИТУТ В ПРАЗІ

Проф. Н. ГРИГОРИЇВ

ПРИЧИНИ МІЖНАРОДНЬОГО НАПРУЖЕННЯ

Проект зі збереження видавничої спадщини української еміграції

„ВІЛЬНА СПІЛКА“

ПРАГА 1937

I. ЗВИЧАЙНІ, ПОВСЯКЧАСНІ.

Кожна окрема форма суспільного існування, як кожен окремий орґанізм, згідно з суспільно-біолоґічним законом Ратценгофера, змагається до захисту своїх життьових інтересів: скріплення, розросту, розмноження, урівноваження з іншими й гегемонії над ними. Це саме робить і кожна держава, захищаючи своє існування ради забезпечення життьових інтересів орґанізованого в ній суспільства. Кожна з держав намагається окріпнути, розширитися, змогутніти, стати нарівні з іншими та навіть підпорядкувати їх собі, здобути гегемонію над ними:

Тому майже між усіма державами світу точиться невпинна боротьба за засоби державного існування:

1. — простори території (метрополії чи колонії);
2. — національне скупчення, удосконалення, урівноправнення, суверенність і гегемонію населення кожного народу;
3. — природні й інші скарби, джерела сировини та можливости виробництва;
4. — ринки збуту власних виробів і закупу найпотрібніщих засобів поживи;
5. — шляхи й підступи до просторів оселення (метрополії й колонії), джерел сировини й ринків збуту та закупу;
6. — сфери впливу й задоволення ріжноманітних інтересів;
7. — культурну, релігійну, національну, політичну, господарську й іншу солідарність, урівноваження, урівноправнення, суверенність і гегемонію.

Всі ці причини діяли й діють завше й майже невпинно. І будуть діять доти, доки існуватиме капіталістичний лад суспільства. Вони неминучий наслідок капіталістичного устрою. Способи боротьби є ріжні.

1) — війна, 2) господарське опанування та конкуренція, 3) — підтримка та орґанізація в противному суспільстві опозицій, повстань, переворотів, революцій.

Після світової війни найголовніща боротьба відбувається 1. — між Англією й СпДПА за першенство в світі, між якими труться й на тому не раз виграють Франція, Японія, Німеччина, Італія та др.; 2. — між Англією й низкою держав Старого континенту за ріжні державні вигоди й інтереси; 3. — між державами невдоволенними Версальським миром, на чолі яких стоїть Німеччина, й державами, задоволенними «статус кво», на чолі яких стоїть Франція.

Конкретно боротьба найдужче точиться за світові шляхи, джерела сировини, особливо нафти, бавовни й каучука, — найбільше в Півд. Америці й Азії, — та ринки збуту — в середній Европі, Хині, Канаді, Півд. Америці, Півд. Африці і т. п.

Виявляється ця боротьба поки-що не війною, до якої ведеться невпинна підготовка, а

1. — господарською конкуренцією; капіталістичним захоплюванням і перехоплюванням ріжних просторів, джерел сировини й ринків збуту;

2. — здобуттям культурних, господарських і політичних впливів у потрібних країнах світу;

та 3. — підтримкою там бажаних урядів та опозиції, повстань, переворотів, революцій супроти небажаних.

Боротьбу ведуть не лише держави, а й окремі ґрупи капіталу, який сьогодня панує в світі. Капіталістичні обєднання або цілком захопили в свої руки державні апарати, як в Італії — фашизм, в Німеччині — гітлєрізм, або тримають його під своїм впливом, як у Франції, Англії, або складають поруч з ним свої апарати, які діють не тільки в порозумінню з державною владою, а навіть у супереч її рішенням. Такі автаркітні ґрупи капіталу існують в СДПА., Англії, Франції й по інших державах. Особливо в двох перших.

Серед європ. держав найбільш неспокійною й найбільш активною після світової війни виявляється Німеччина. Хоче розширити свої простори, здобути джерела сировини й ринки збуту.

1. Боротьба за простори.

Німеччина не забуває про одібрані від неї простори метрополій, які передано — 1) — Литві — важну пристань на Балтійському морі Мемель (Кляйпеда) з околицею, густо заселеною німцями; 2) — Польщі — а) найважніщу на Балтиці пристань Данциг із околицею густозаселеною німцями; під міжнароднім контролем, як вільне місто; б) польський «коридор» по нижній течії Висли до моря з великими німецькими колоніями; в) Познань, заселену поляками, але з великою німецькою кількістю в прикордонній смузі; 3) — Горішній Шлезьк, багатий на камінний вугіль та індустрію; 4) — Франції — Ельзас і Лотарингію, багаті на камінний вугіль, залізну руду й калієву сіль; з мішаним

франц.-нім. населенням; 4) — Бельгії — околицю Мельмеді-Ейпен, багату на камін. вугіль; 5) — Данії — Північний Шлезьк між Півн. морем і проходом у Балтику.

Опріч того, Німеччина мріє про поворот колоній, які передано:

1) — Англії — Танганійка, Півд. Африка, Нов. Гвінея, част. Камеруну й Того, арх. австралійський, остр. Бісмарка й інші; всього 2 міл. кв. клм. і 6 міліонів населення; 2) — Франції — Камерун, Конго й Того в Африці; та 3) — Японії Острови Каролінські, Марешальські, Марянські й низку дрібніщих на північ од Австралії.

На всі ці колонії мандат перебуває в руках Ліґи Націй.

Німеччина намагається повернути назад, що можна, або здобути взамін того нові простори на Сході. Так само претендує вона на північні околиці ЧСР, заселені німцями (Судети, Рейхенберк).

Од Австро-Угорщини одійшли простори: 1) Чехословаччини, 2) Західньої й Східньої Галичини — до Польщі; 3) Семигородщини й Буковини — до Румунії; 4) — Банату, Бачки; Хорватщини, Словенщини, Боснії й Герцеговини, Крайни, Далмації до Югославії; 5) Трієнтщини й Тиролю (Бреннер) до Італії.

Австрія намагається повернути собі з того хоч що небудь, а Угорщина, яка втратила $^2/_3$ попереднього простору кричить на весь світ про «кривду», заподіяну одібранням Словаччини, Карпатщини, Семигородщини і т. п. Не мовби то її землі. Ніколи, мовляв, не примириться з таким станом. Буде боротися до останнього.

Італія незадоволена, що їй за Версальського миру не дано всього далмацийського побережжа, як того хотіла; намагається захопити його іншим способом (повстання словинців супроти Югославії), а також відібрати від Швейцарії Кантон Тессін, од Французів — Ніццу, Савою, Сардинію, Корсику й дещо Тунісу, а також Абесинію.

Болгарія не забуває відібраних у неї до Румунії Добруджі, до Югославії й Греції — Македонії.

Албанія — змагається за північну частину, відібрану до Югославії. Захоплена Румунією Бесарабія стоїть занозою між Румунією й Україною та СССР, а Тешин між Польщею й ЧСР. Туреччина не забуває відібраних од неї Іраку, Сирії, Палестини, Трансіорданії, Ель-Акаби, Геджасу, Асіру, Емену, півн. Египту і т. п

Український народ, білоруський та низка інших не можуть примиритися з тим, щоб їх просторами панували чужинці; щоб українці були розділені між чотирома чужими державами, а своєї власної не мали.

2. — Боротьба за національну єдність, рівноправність і суверенність.

Німеччина ніяк не хоче зріктися 1,5 міліон. німців, одірваних версальським миром в Ельзасі й Лотарингії, 1 міліона для Польщі, 70.000 для Литви, 50.000 для Бельгії, 40.000 для Данії. Австрія тужить по 3 міон. німців, що опинилися в ЧСР, та по 200.000, взятих Італією. Угорщина втратила 0,75 міліонів мадярів у ЧСР; 1,5 міл. в Румунії, 0,5 міл. в Югославії. Між Болгарією та Югославією ворожнеча через прилучення до Югославії року 1912—13 1 міл. споріднених із болгарами македонців; між Болгарією й Румунією—за прилучення р. 1913 до Румунії Добруджі з 250.000 болгар; між Югославією й Грецією та Болгарією й Грецією—за запертя Грецією виходу Югославії й Болгарії до Егейського моря (Салонніки); між Румунією й Угорщиною та Югославією й Угорщиною за прилучення бувш. мадярської землі до Румунії й Югославії; між Румунією й СССР за прилучення Бесарабії до Румунії; між Югославією й Албанією, Болгарією й Туреччиною, Грецією й Туреччиною за пригнічення споріднених меншостей.

Англія й Франція намагаються обєднати Балкани, кожна коло себе супроти Росії, але це їм не щастить. Поступовий рух стоїть за федерацію Балкан, де б Македонія була рівноправною, але в сьогоднішніх умовах цього зробити не можна.

Українці, Білоруси, кавказькі та інші поневолені народи СССР (80 міліонів), Польщі, Румунії, Малої Антанти; Мадярщини, Італії, Франції; одним словом 120 міліонів европейських меншин, 130 міліонів африканців, 310 міліонів індусів, 70 міл. малайців, 40 міл. арабів, 40 міл. індійців, 70 міл. монголів і т. д. тоб-то: коло 750 міліонів поневолених народів світу змагаються за свої права, за рівноправство й суверенність на своїй землі. Навіть у Швейцарії появились течії, що пропагують одні прилучення до Франції, а другі до Італії.

На Україні, в Марокко, Алжиру, Тунисі, в Лібії, Індіях і т. п. не вгасають повстання. Навіть в СДПА 10 міліонів негрів борються за свої національні права. Революційний рух народів Малайського півострова, Зондських і Філіпінських островів і т. п. ставить свої вимоги до світових конкурентів і перекреслює їм розрахунки.

Світові конкуренти в своїх змаганнях також звертають увагу на національні рухи. Англія и Франція, використовуючи національний рух поневолених Туреччиною народів, відібрали від Туреччини землі, заселені переважно арабами, й поділили їх на окремі держави під своїм протекторатом: французька Сирія (150.000 кв. клм., 2½ міл. населення) в 4 держав: Лібанон, Алвітіен, Джебел-Друс, Сирія. Англійський мандат розділено на Ірак, Трансіорданію й Палестину.

СССР, щоб привернути народи Сходу до себе, помогав революції в Туреччині, Персії, Афганістані; помагає арабському націон. рухові Вагабітів, революц. націонал. повстанням в Сирії, Палестині, Египті, Лібії й Індії; в Палестині помагає арабам проти жидів, в Індії — магометанам проти решти індусів і т. п., щоб зірвати чуже англо-французьке панування.

Національні змагання до обєднання, удосконалення, визволення й державного усамостійнення весь час тримають світ у напруженні.

3. — Боротьба за природні скарби, джерела й засоби сировини. Кожне суспільство для забезпечення свого існування потребує певних засобів поживи, які здобуває працею коло землі, індустрією й торгом.

Боротьба за простори — це боротьба й за природні скарби та можливости сільського господарства. Не кожне суспільство має на просторах свого посідання все потрібне для його існування. Багато де-чого мусить виробляти або привозити зі сторони. Мусить орґанізувати свою індустрію й торг.

Індустрія основа сучасного господарського добробуту. Без самостійної індустрії не має самостійної держави. Держава залежить од того, від кого бере (купує чи вимінює) потрібні їй вироби. Через те всяка держава намагається орґанізувати власну індустрію. Та не всяка це може зробити, бо не у всякої досить є для того засобів потрібної природньої сировини. Індустрія скупчена найбільше в західній Европі (360 міл. населення) та на Сході північної Америки (120 міл. насел.), але сировини більше в інших країнах, по-за Европою, в колоніях. Найбільше в Півд. та Сх. Азії (900 міл. населення в Хині, Індії, Індохині). Отже: народів, що здобувають сировину, більше, ніж індустріяльних, але останні культурніщі, краще орґанізовані й тримають під своєю владою чи опікою колоніяльні народи.

Основою індустрії є такі сирівці: камінний вугіль, нафта, бавовна, каучук, залізна руда, сталь, алюміній, манган, мідь, калій і т. п. Конкуренція в їх здобуванні надзвичайно напружує світ.

Кам. вугіля найбільше здобувають Сп. Д. Ам. та Англія. До світової війни англійський вугіль обслуговував всю Европу й Азію. Тепер конкурують із Англією Нідерланди, Іспанія, Півд. Африка, Хина, Індія, Японія а також і Сп. Д. Америки.

Добування нафти сконцентровано в трьох руках: 1. — Сп. Д. А. — Standard Oil (три чверти світового здобування); 2. — англ. Royal Sheel (Голанд. Індія, Персія, Румунія, Польща, Мексика. Венецуела і де-що в Сп. Д. Ам.); 3 — СССР — «Нафтасиндикат». Всі три конкурують між собою.

Залізн. руди найбільше здобувають Сп. Д. Ам. (60 міл. тон річно); половину світового здобуття.

Заліза й сталі найбільше виробляють Сп. Д. Ам. (половину світової продукції) та Німеччина (четвертину). В 1926 р.

засновано картель виробу заліза, який охопив Европу й контролює $^2/_3$ европейського виробу (Німеччина, Франція, Бельгія, Люксембург, ЧСР, Австрія, Мадярщина). Поскільки Сп. Д. Ам. споживають майже все своє залізо й сталь, то головна роля в світовій торгівлі належиться европ. картелеві, з яким конкурує англійська індустрія й совітська.

Здобування алюмінію на 60% світового здобування контролює алюмінієвий трест С. Д. П Ам., який контролює також Канаду й Норвегію. Решту 40% — контролює европ. алюмінієвий картель — Німеччина, Франція, Англія — від якого залежить Австрія й Італія.

По здобуванню манганової руди перше місце займають Україна й Кавказ (Кубань). Із ними конкурує Англія (бр. Індія) й Бразилія.

В здобуванні калієвої соли перед веде Німеччина, а за нею йде Франція (Ельзас). Калісиндикат обох держав тримає в своїх руках весь світ. Особливо терплять, а тому й борються з цим Сп. Д. Ам.

Половину світової кількости бавовни здобувають Сп. Д. Ам., а третину Англія. Це найбільші конкуренти. Англія розводить в Індії, Египті, Судані та інших колоніях. СССР, Японія, Хина, Індія, Бразилія також почали розводити. Вся европейська індустрія живиться привозною бавовною: з Азії, Америки й Африки.

Майже все здобування каучуку в руках Англії (Малайські держави, Цейлон, Борнео, Гол. Індія). Сп. Д. Ам. не здобувають майже нічого, а потребують найбільше. «Гумова війна» між Сп. Д. Ам. та Англією найголовніщий фактор їх антагонізмів. СП. Д. Ам втручаються в бавовняну, каучукову продукцію Нідерландів, заклали свої виробництва в Бразилії й Ліберії, переробляють стару гуму і так доганяють до $^1/_3$ світового вжитку гуми.

Мідь монополізували Сп. Д. Ам.; найбільше її здобувається в Сп. Д. Ам. та Чілі; решта також під контролем Сп. Д. Ам. (Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Конго).

Заморський тростниковий цукор конкурує з буряковим европейським. Третину цукру виробляють Сп. Д. Ам. з колоніями (Куба). З р. 1927 існує цукрова конвенція між Кубою, Німеччиною, ЧСР та Польщею. Головний конкурент конвенції Нідерланди (нідерл. Індія).

Каву плекає найбільше Бразилія, а споживають її найбільше Сп. Д. Ам., які й контролюють плекання. Головним споживачем кави є країни, де вона не плекається: Сп. Д. Ам. й Европа. Плекають же в Півд. Америці на Панамській перетиці й Нідерлан. Індії

Серед зернових хлібів найбільше плекається пшениці в Сп. Д. Ам., Канади, Аргентині, Австралії, британськ. Індії, СССР та на Україні. Дві третини рижу — в Хині. Головними споживачами пшениці є індустріяльні країни

Зах. й Середньої Европи, які потребують довозу. Хина свій риж споживає й потребує довозу з Бріт. Індії. Продається й вивозиться пшениця Сп. Д. Ам., Канадою, Австралією, Аргентиною; риж вивозиться Бріт. Індією.

В пощукуванні джерел сировини найбільше стикаються між собою Англія, Сп. Д. Ам. й Франція, а в останні часи ще й Японія.

Головні місця бою: Африка й Азія, особливо східня.

Африка, опріч великих пустель, має величезні господарські цінности в золоті — в Нігерії, Конго та Східньої й Півд. Африки; міді — в Катанзі й Бельг. Конго; мангановій руді — в Нігерії; каучуку — в франц. Гвінеї, бельг. Конго, Танганійці; діямантах і кам. углі — Півд. Афр.; цукровому тростникові — Півд. Афр. та величезних плантаціях бавовни в Египті й Східн. Африці.

В Африці збігаються інтереси Англії, Франції, Італії, Бельгії, Португалії й Сп. Д. Ам. Фактичними панами Африки суть: Англія — в східньо-південній частині, а Франція — в північно-західній. Самостійними державами числяться тільки Абесинія, Египет і Ліберія. Але в дійсности й вони під фактичним пануванням чи впливом чужинців. Перші дві — англійців, остання — американців. В Африці взагалі перемагає Англія, забравши під свої господарські впливи бельгійське Конго й португальську Анголу. Італія борсається в Лібії, Ерітерії й Сомалі. Захоплює Абесинію що в значній мірі стоїть під англійським впливом. Сп. Д. Ам. впливають на Ліберію й бельгійське Конго.

Головна цінність для Англії — Египет із його бавовняними плантаціями (1 міл. кв. клм., 14 міл. населення).

Поскількиж Египет змагається до самостійности, то Англія захопила Судан, звідки контролює зрошення долини Нилу і тим тримає Египет під своїм впливом. Номінально Египет з р. 1922 — самостійна держава.

Найголовніща точка змагань світових конкурентів за сировину — околиця південно-хинського моря: 1) Малайський півостров та північна частина о. Борнео (300.000 кв. клм.; 4,5 міл. насел.), де є багато джерел нафти, каучуку й цукрового тростнику, заняті Англією; 2) Зондські острови (— Нідерл. Індія — 180.000 кв. клм.; 50 міл. населення) з каучуком, бавовною, нафтою, кам. углем, цукров. тростником, заняті Нідерландами; під впливом англійського капіталу, з яким конкурує капітал Сп. Д. Ам.; 3) Філіпінські острови (300.000 кв. клм., 10 міл. населен.), з цукр. тростником, заняті Сп. Д. Ам.; 4) Формоза, занята Японією; 5) Індохина (700.000 кв. клм.; 20 міл. населен.) з бавовною й камін. углем, занята Францією, та 6) Півд. Хина з бавовною й кам. углем. Там же перехрещуються й шляхи світових впливів зазначених держав. Через те згадана околиця є найболючіщим місцем у світових відносинах.

4. Боротьба за ринки збуту власних виробів і закупу необхідних засобів поживи, сировини, та можливости торгу й т. д.

Одні держави торгують з необхідности. Щоби дістати необхідні засоби сировини й поживи. Другі — з метою заробітку на продажі власних виробів та перепродажі чужих. В обох випадках боротьба за можливости торгівлі надзвичайно загострилась. Змагання до автаркности національно-державних господарств, ізоляція їх, обмеження ввозу чужих виробів, догоди про найбільші вигоди, контингенти і т. п. все це з'вязало вільну торгівлю й особливо вдарило по інтересах тих держав, які торгують не лише для власної споживи, а й для заробітку.

Роки після світової війни повні торгових догод, але догоди ті не задовольняють навіть їх авторів. Вічні зміни у висоті довозу й вивозу хвилюють керовників державних господарств. Конкуренція й політичні причини змушують міняти місця довозу й вивозу, шукати собі на цьому ґрунті приятелів і спільників, самотою й гуртками припасовувати господарські можливости до політичних і навпаки.

Перше місце в світовій торговлі займає Англія. Хоча після світової війни Сп. Дер. Ам. подекуди переганяють її в розмірі торгівлі, але за Англією залишається першенство кількости торгових зв'язків.

Англія й Сп. Д. Ам. — два найголовніщі світові торгові конкуренти. З ними конкурують Німеччина, Франція й Японія. Англія має найбільшу флоту, — майже $^2/_3$ всієї світової флоти, — найбільшу сітку вугільних та нафтових станцій. Через ті станції вона панує над всіма морськими шляхами, забезпечує певний зв'язок з домініями та колоніями й контролює увесь світ. Найбільший конкурент Англії Сп. Д. Ам.

Ослаблення Німеччини скріпило Францію. Тому Англія помагає Німеччині, а Сп. Д. Ам., щоб не дати скріпитись Англії, перетягають Німеччину на свій бік.

Так Німеччина відновляється зусиллям Англії й Сп. Д. Ам.

5. Боротьба за шляхи. Зв'язок з джерелами сировини й ринками торгу залежить від опанування шляхів. Тому боротьба за шляхи, як суходольні, так і морські, відбувається так само гостро, як і за самі джерела сировини та ринки.

На сьогодня морські шляхи майже по всьому світі в руках Англії або під її контролем. Англія панує над Атлантичним океяном і найважніщим тереном світових шляхів. Її фортеця Гібралтар запірає вхід в Середземне море; фортеці Бадурст, Фрітавн на зах. березі Африки, Капштадт та Саймонставн на півдні Африки охороняють приступ до Африки; фортеця на острові св. Олени контролює шлях з Африки до Америки; фортеці на півострові Ньюфандленд (Сан-Джанс), на островах Бермуда, Багама, Порт Рояль, Ямайка, Тобаґос Тринідад блокують береги північної Америки і прохід до Панамського каналу. Фальклендські острови, Тристан д'Акунья на півдні Півд. Америки й Африки служать опірною базою для контролю південної частини Атлантики й проходу в Тихий океян.

Невигода Англії лише в тім, що всі ці фортеці розкидані й далеко від метрополії. Головний же її торговий конкурент, Сп. Д. Ам., має охоронні фортеці Бостон, Гамптон, Черльстон, Кей Вест, Пенсакола на берегах материка; Сінфуегос, Квентанамо на Кубі, Сан Жуан на Порто Ріко і Сан Тома, та Крістобаль і Балбод на Панамському каналі. Тоб-то: супроти англійської лінії фортець майже паралельно стоїть лінія Сп. Д. Ам.

На Середземному морі, де перехрещуються інтереси й шляхи Англії, Франції й Італії, панує Англія, маючи в своїх руках Гібралтар і о. Мальту, контролюючи Суец та тримаючи під своїм впливом Грецію. Перерізує зв'язки Франції й Італії з їх африканськими колоніями. В союзі з Італією загрожує фланг Франції; в союзі з Францією — огрожує Італію; разом з Грецією запірає вхід до Чорного моря.

Північне море й Балтика після розгрому Німеччини опинилося в руках Англії, яка контролює цей шлях за допомогою інтернаціоналізації Північно-Східного каналу, фортеці Копенгаген (поскільки Данія залежить від Англії) та впливів на прибалтійські держави й Польщу. Може цілком блокувати Ленінград (Кронштадт).

Індійський океян, оточений англійськими колоніями та фортецями. Перім і Аден (на Бабель-Мандебській протоці), Джекс (на Перській протоці), Бомбей, Цейлон, Сінгапур та о. Маврикія, цілком в руках Англії. Хоч там і єсть колонії італійські, португальські й нідерландські, але всі вони під фінансовим і політичним впливом Англії.

Моря між Азією й Австралією — найголовніщі пункти боротьби за морські шляхи. Тут зустрілися імперіялізми англійський, японський та американський. Сінгапур, Формоза й Філіпіни — найбільш висунуті наперед кігті трьох найдужчих морських вовків. Хоч тут і Франція пантрує з Індохини та Хина з Гонгконгу, але рішаючою єсть боротьба трьох. Франція й Хина грають другорядну ролю.

Англійському пануванню на морях загрожує Франція. А то саме:

I. — Близьке сусідство Франції, вузькі канали; літунство й дальнобойні гармати Франції які загрожують В. Британії безпосередньо;

2. — По шляху в Індію, Хину й Австралію загрожують французькі фортеці: Гібралтарові — Марокко, а далі Тулон і Бізерта (Туніс); Суецові (Оран) — Сирія, яка може шлях перерізати, Аденові й Періму на Баб-ель-мандебському проході — франц. Сомалі; брит. Ост-Африці й Танганійці (Санзібар) та остр. Маврикія — фортеця Діеро-Суарец на Мадагаскарі; Сінгапурові — Сайгон на Індохині та Квангчойвен.

На Адріятичному морі панує Італія. Італійська пристань Зара на югославськім березі, італійські острови Кауца, Лагоста і Нелагоста та держава Албанія, що стоїть під впливом Італії, цілком одрізують від Адріятичного моря Югославію. Пануванню Італії над Адріятикою помогають добрі відносини до Італії Мад'ярщини, Болгарії й Греції, що мають свої порахунки з Югославією.

Дарданели інтернаціональні, а фактично під контролем Англії; власне її спільника Греції.

Великим ударом по англійській можновладности на світових шляхах було визволення Вагабітів з під англійського впливу р. 1921—4 зроблене за прихованою допомогою СРСР.

Вагабіти — ядро арабського національного руху проти чужинців — створили свою власну державу Неджд, яка займає $^2/_3$ Арабії (1,5 міл. кв. клм., 2,5 міл. населення).

Поскільки вагабітський рух загрожує зворушенням національного почуття інчих азійських народів, Англія намагається ослабити його натиском з своїх сусідніх провінцій Ірак, Трансіорданія, Ет-Акоба, Еджасасасір, Гадрамаут, Ошан, що оточують Неджд зо всіх боків

По сусідству з Неджд на півдні держава Емен під впливом Італії (60.000 кв. клм., 1 міл. населення їх на кв. клм.) грає на обі сторони.

Тихий окіян — головний терен боротьби трьох морських могутностей — Сп. Д. Ам., Англії й Японії — за морські шляхи. Сп. Д. Ам. з фортецями Мару, Бремертон, Панам. канал, півостровом Аляскою, Алеутськими островами, о. о. Гавайськими й Філіпінськими, намагаються зробити Тихий окіян своїм внутрішнім морем. Англія через Австралію, Нов. Гвінею, Нову Зеландію з низкою австралійських островів хоче взяти його під свій контроль, а Японія з Марешальськими островами, Каролінськими й інчими також хоче розпоряджаться в ньому.

Господарське просочування Сп. Д. Ам. в англійські колонії — Канаду, Австралію й Нову Зеландію неминуче веде до рішучого опору Англії й Японії. Остання хоче мати Хину для себе. Щоб не допустити Сп. Д. Ам. в Австралію й Хину Англія й Японія намагаються одбірати від них шляхи Тихого окіяну. В цій боротьбі Сп. Д. Ам. мають ту вигоду, що можуть через Панамський канал легко скупчувати свою

флоту проти Англії в Тихому окіяні чи Атлантичному, тоді як англійський флот мусить розбитися на дві части. Японія в боротьбі з Сп. Д. Ам. має ту вигоду, що її позиції скупчені на однім боці, тоді як у Сп. Д. Ам. розкидані на великому просторі.

В Караібському морі панують Сп. Д. Ам., маючи під своїм впливом англійські острови й республики Панамської перетики. Без цього не могли би вони використать Панамського каналу. Але Англія надзвичайно загрожує їх пануванню. Фортеці Порт Рояль на Ямайці, Тобаґо на Тринідад можуть несподівано захопити Панамський канал і зробити його непроїздним. Тому Сп. Д. Ам. підготовляються прокопати другой канал через Нікарагуа.

Північну полярну країну після війни захоплюють, з одного боку Англія через Канаду і норвежський Шпіцберген, де багато камін. угіля, та СРСР, а **південну** цілком захопила Англія (14 міл. кв. клм. без населення), щоб в майбутньому зробити її важною базою на морському шляху між Австралією, Півд. Африкою й півднем Півд. Америки.

Сп. Д. Ам. намагаються частину раніш винайдених просторів півден. полюсу прилучити до Аргентини й Чілі, аби мати можливість і собі використовувати той шлях.

З наведеного ясно, що всі світові шляхи уже розхоплені й більшість з них в руках Англії.

Вона «володарка морів».

В Европі боротьба за шляхи загострює відносини між Бельгією й Нідерландами, Польщею й Німеччиною, Україною й Росією.

Бельгія змагається з Нідерландами за панування над гирлами р. Шельди. Шельда з м. Антверпеном — головний торговий шлях Бельгії до моря, а гирла її в руках Нідерландів, що маючи фортецю Влісінген при виході в море цілком тримають цей шлях під своїм контролем. Бельгія домагається інтернаціоналізації гирл Шельди. За нею стоїть Франція. Нідерланди не хочуть зріктися своїх прав. Їх підпірає Англія.

Німецька пристань Гданське запірає Польщі вихід до моря через гирла Висли. Хоча Польща й збудувала по сусідству в Гданськом власну пристань Гдиню, але остання відрізана від головної водної жили Польщі — Висли.

Росія, поборюючи усамостійнення України, висуває як один з аргументів того, що самостійна Україна одріже Росію від Чорного моря.

6. Боротьба за інтереси й впливи. Чимало капіталістів, не маючи змоги примінити свої капітали в метрополії чи колоніях власної держави, використовують їх в чужих державах а) позикою тим державам чи їх приватним підприємцям, та б) організацією там своїх підприємств. Особливо

це роблять капіталісти англійські, американські, французькі, німецькі й т. п.

Вклавши капітали в чужу державу, капіталісти, щоб захистити там свої інтереси, намагаються підпорядкувати ті держави своїм державам, а кожна держава намагається захистити інтереси своїх капіталістів. З того виникає боротьба за інтереси і впливи.

Поруч з тим всяка держава, капіталісти якої вклали свої капітали в інчі держави, намагається використати ті держави в своїх політичних цілях.

Буває й так, що держава, яка потрібує використати інчу в своїх політичних цілях, впливає на економічний її стан, сама чи через своїх капіталістів, допомогає їй економічно й політично. Так витворюється політичний вплив.

Великі держави стараються оточити себе колом прихильних держав менчих, якими вони відгороджуються від своїх противників і використовують їх для випробовування сил противника: на просторах своїх чи їх сателітів зводять свої порахунки, чужими руками жар загрібають і т. п.

Боротьба за впливи й інтереси поділила сьогодня світ так: Англія супроти СРСР тримає під своїм впливом скандинавські держави, Фінляндію, прибалтійські держави, Німеччину, Польщу, Мад'ярщину, Румунію, Болгарію й Грецію.

СРСР, захищаючи себе від Англії в Азії, підтримує добрі відносини з Туреччиною, Персією, Афганістаном, Хинським Туркестаном, Монголією, Хиною. СРСР пробиває англійську блокаду в Европі через Румунію й Чехословаччину. Англія підступає під самі пороги СРСР в Азії через Афганістан в сусідстві з Туркестаном.

В півд. Америці Англія має вплив в республ. Венецуела й Колумбія та змагається за впливи майже нарівні з Сп. Д. Ам. в республиках Бразилії, Урагваї, Парагваї, Аргентині, Чілі й Мексиці, а Сп. Д. Ам. тримають під своїм впливом республики Перу, Еквадор, Болівію й усі республики Середньої Америки. В Африці Англія має вплив в Египті й Абесинії, де з нею борються Сп. Д. Ам. та італійці.

В Німеччині й Польщі перехрещуються інтереси Англії, СПДА й Франції. На цьому Німеччина й Польща зараз тільки виграють. В Туреччині перехрещуються інтереси СРСР, Англії, Франції й Німеччини; в Лібії — Англії, Франції й Італії; в Італії, Персії, Мексиці, Колумбії, Венецуелі, Бразилії, Аргентині, Урагваї, Парагваї й Чілі — Англії й Сп. Д. Ам.; в Ісландії й Бельг. Конго — Англії й Франції і т. п.

Такі головні тривалі причини сучасного міжнародного напруження. Всі вони є наслідком капіталістичного устрою суспільства, а тому роз'вязати їх без знищення капіталістичної системи суспільного ладу не можливо. Вони будуть доти, доки буде капіталістичний лад. Мирно розв'язати їх може тільки соціялістичне порозуміння народів, а не лише держав; тоб-то: порозуміння всіх народів на рівних правах з рівним забезпеченням життьових потреб та інтересів кожного.

Сьогоднішній світ до цього не готовий. Тому напруження росте і єдиний неминучий наслідок його — вибух світової війни. Рано чи пізно, а вона неминуча. Бо за капіталістичного ладу інчого способу розв'язки міжнародного напруження не існує та й існувати не може.

II. ЕКСТРАОРДИНАРНІ СЬОГОЧАСНІ.

—1. ЗОВНІШНІ.

1. — **Невдалий мир** — перша й головна зовнішня екстраординарна причина сучасного міжнародного напруження. Мир, підписаний в р. 1918—20, не заспокоїв світу, бо

а — не виконав зобов'язань, данних державами переможницями в час війни про урівноправнення й урівноваження народів і держав, визволення й урівноправнення «малих народів», роззброєння і т. п.;

б — замість урівноправнення й урівноваження запровадив гегемонію переможців над переможенними; дав змогу їм упокорити, упослідити й обібрати переможених та слабших;

в — одібрав від переможених значні простори, як в колоніях, так і в метрополіях, не давши за те жадної життьової компенсації і т. п.

Версальський мир р. 1918 одібрав у Німеччини 70.000 кв. клм. метрополії і всі колонії, наклав репарації й заборону озброєння. Сен-Жерменський мир р. 1919 та Тріанонський в р. 1919—20 знищили Австро-Угорщину; витворили на її місті нові держави: Австрію на 84.000 кв. клм. з 6, 5мілійон. населення, Угорщину на 93.000 кв. клм. з 8 мілійон. населення; Чехословаччину на 140.000 кв. клм. з 14 мілійон. населення, а решту віддали Польщі (Західню й Східню Галичину), Румунії (Семигородщину), та Югославії (Хорватщину, Боснію, Герцеговину і т. п.). Лозанський мир р. 1923 відобрав від Туреччини 2,5 мілійон. кв. клм. і 20 мілійон. населення — Ірак, Палестину, Трансіорданію, Сирію, й арабські краї. Все це поділено між Англією й Францією. Невільський мир р. 1919 одібрав від Болгарії 9.000 кв. клм. з 400.000 населення для Сербії й Греції.

Такий поділ викликав невдоволення не лише серед тих, од кого певні землі одібрано, а й серед тих, хто на тих землях сидить; кого одібрали й без його волі приділили від одного пана до другого, не питаючись його волі; тобто: в Німців, Хорватів, Українців та ріжних азійських народів.

2 — **Зґвалтування большевиками революцій російської, української, білоруської, грузинської та інчих;** зґвалтування державно-визвольних змагань України, Білоруси, Грузії і т. д. Це зґвалтування знищило первісні визвольні цілі революцій, накинуло їм гнобительські завдання; не визволило народів, а упокорило їх наново; не дало змоги навіть большевикам досягнути хоч би своїх партійних цілей, бо скалічило життя в цілому; ізолювало СРСР від всього світу, зруйнувало його господарство, виснажило мілійони людей голодом і холодом, винищило їх голодною смертію і т. п.; поставило в стан перманентного голодування, бідноти, приниження, упослідження і т. п. які пхають до заворушень, змін, неспокою.

3 — **Господарська гегемонія держав - переможниць і визиск переможених.** Не лише в капіталістичному світі переможці захопили собі все, а переможених поставили в умови голоду, підпорядкування, упослідження, а й комуністична партія СРСР зробила Московщину пануючою державою над усіма інчими республиками СРСР. Україна, Білорусь, Грузія і т. п. — це колонії, які виснажуються Москвою — гегемоном. Ні в капіталістичних умовах, ні в комуністичних переможені й визискувані не можуть примириться зі своїм становищем упосліджених і визискуваних. Змагаються до змін.

4 — **Недотримання міжнародніх договорів та їх непевність.** — Всі договори 1918—20 і пізніщих років дотримуються тільки відносно зобов'язань переможених. Переможці ламають їх, залежно від своїх потреб. Як під час світової війни не лише Німеччина роздерла «клапоть паперу» відносно зобов'язань проти Бельгії, а й Італія покинула потрійний союз, до якого належала та приступила до Антанти, так і по світовій війні кожна держава додержується договорів лише доти, доки це їй вигідно. Японія завоювала майже всю Манджурію й суне на Хину без оповіщення війни, хоч це цілком суперечить її Вашинґтонській догоді про недоторканність Хини й «відчинені двері». Весь світ підписує пакти про ненапад, але в той же час усі озброюються, бо не вірять в певність тих пактів. Як світ дотримується умов, досить згадати догоду РСФСР з УССР про право відділення в любий час, про совітський український уряд і т. п. Що написано в умовах, а що є в дійсности. Найганебніщим взірцем недотримання умов єсть напад члена Ліги Націй Італії на другого члена тієї ж Ліги Націй Абесинію та відмова Ліги Націй примініти до Італії, як до напасника, санкції. Відсутність будь-якої віри в договори змушує всіх бути в напруженні, покладаться тільки на свої сили, а тому озброюваться до зубів.

5 — **Безпринципність та безсилість Ліги Націй.** — Недотримування договорів та егоїзм держав переможниць, їх інтриганство, яке дало змогу Японії без перешкод захопити

Манджурію, Болівії воювати з Парагваєм, Колумбії з Перу, Сауд з Єменом і т. д. і то завше не за свої інтереси, а за інтереси дужчих держав — переможниць, що їх руками жар загрібали, свої порахунки зводили напад Італії на Абесинію все це привело до краху роззброєної конференції й загострило світовий неспокій. Страчено віру в колективний контроль і здержування від насильства дужчих.

6 — **Зріст озброєння.** — Використовуючи інтриги переможців, Німеччина демонстративно збільшила свої озброєння й армію. Так само порвала версальські умови, як раніш умови з Бельгією. І Ліга Націй нічого зробити не може, бо сама дала для того притоку і виробила умови можливости такого поступовання. Англія подвоює літунство, будує низку нових морских баз від Сінґапуру до Австралії, щоб одрізати шлях Японії й СпДА з Тихого Окіяну до Індійського.

СДА збільшують флоту, будують літунські бази на Алясці.

Франція помимо того, що залила бетоном кордони, збільшила кредіт на озброєння додатково на 3 міліярди франків.

Кожна країна виробила вже план мобілізації не лише армії, а й усього виробництва та транспорту. Витрати на озброєння обезсилюють господарство кожної країни. Так довго трівати не може.

Конференція роззброєння зкрахувала, бо головні найдужчі держави не догодилися. Кожна висунула свій плян роззброєння. Такий, щоб ослабити збройну силу своїх конкурентів, але не втратити нічого серіозного самій. Знищити зброю, якої сама не має, а залишити ту, яка їй потрібна.

Англія, наприклад, найбільше боячись літунського нападу (европейські міста лехко евакувати, величезний Лондон — майже не можливо), а з другого боку, потрібуючи літунства для зв'язку з домініями й колоніями вимагала знищення військового літунства, а залишення цивільного без контролю Ліги Націй. Критики цілком резонно вказували, на те, що при таких умовах Англія змогла би переховувати в колоніях безліч літаків військових під виглядом цивільних, бо цивільні обернути у військові дуже лехко. Торгові ж компанії для тісного зв'язку завше тримали би велику торгову літунську флоту. Разом з тим вказувалося на те, що знищення літаків без знищення водної флоти мало що поможе. Потрібно брати під увагу обидві флоти.

Франція домогалася скасування тільки бомбардуючих літаків, заборони бомбардування, але волі цивільного літунства та створення европейської унії цивільного літунства, і спеціяльних міжнародніх літунських відділів під керуванням Ліги Націй. Критики вказували на те, що залишення літунства фактично буде резервою для військового; европейська унія обернеться в фактичну гегемонію держав,

які мають велику літунську флоту; спеціяльні літунські відділи під проводом Ліги Націй не реальні, бо а) — жадний літак не піде проти своєї держави; б) — літунський відділ не може бути дужчим за всі літаки, що не входитимуть в цей відділ; в) — хто має оплачувать існування того відділу, впорядковувати його команду, де поміщати і т. п.

Італія, якій небезпека загрожує з суходолу, з моря і з повітря, вимагала скасування всіх тяжких гармат і возів, скасування бойових кораблів, підводних човнів і кораблів-маток для літаків; скасування бомбардуючих літаків і всіх літаків більшої носности, ніж 650 КГ та 200 НР й контролі цивільного літунства. Критики вказували на те, що скасування тільки великих літаків вигідно для великих держав, які свої збройні склади тримають далеко від кордонів. Для малих держав, склади яких від кордонів не далеко, так само небезпечні й малі літаки, як і великі. Як би не істнувало цивільне літунство, хоч і під контролем, то в час війни не можна заборонити оберненню його у військове.

Так і не договорились.

7. **Господарська криза**, яка розпочалася з аґрарної, в наслідок збільшення орної площі під час війни в Канаді й СпДА, а обернулася в загальну через багато причин, особливо ж через політичний неспокій та бажання кожної держави забезпечити себе на випадок війни всім необхідним, тобто: змаганням до господарської автаркії, яке викликало плекання олійних рослин в Німеччині, цукрового буряка — в Англії, овець — в Мадьярщині та великої кількости індустріяльних підприємств в країнах аґрарних. Поруч із тим господарська криза припинила виплату репарацій та міжнародніх боргів, завинила невиконання боргових зобовязань взагалі, упадок цін, обезцінення валюти в 33 державах (в Японії на 9,5%, СпДА — 7,1%, Канаді — 8%, Арґентині — 9%, Мадьярщині — 10,3%, ЧСР — 16%, Уругваї — 27% і т. д.), припинення експорту капіталу, перевиробництво, конкуренційний продаж нижче собі вартости (з повною втратою надвартости), зубожіння селянства й робітництва і т. п.

Ненормальність цього стану видно особливо з того, що року 1935 за один березень місяць в Бразилії вкинуто в море 7,75 мільйонів мішків кави; в СпДА за три перших місяці знищено 6,2 мільйони поросят, 0,6 мільйона коров (щоб не впала ціна на масло); 0,2 мільйон. тонни кукурудзи; в Лос-Анджелос щодня виливається в море 0,2 мільйон. літрів молока; в Каліфорнії за серпень вкинуто в море 1,5 мільйон. помаранчів; на Флориді залишено згнити малину на просторі 10.000 га; на Цейлоні вкинуто в море 30.000 тонни чаю; в Канаді в липні спалено 3.000 тонни збіжжя; в Індохині палять в локомотивах рижом, хоч в Хині й Японії люди гинуть з голоду.

Індекс екзистенції упав так:

	р. 1932.	р. 1933.
Німеччина	124,5	116,4
Франція	534,0	512,0
СпДА	79,6	71,2
Англія	143,0	138,0
Швайцарія	142,0	132,0

Надпродукція деяких виробів скріпила покупців, але ослабила продавців. З того перешкоди довозу й форсування вивозу. В аґрарних країнах настав протекціонізм промисловий, а в промислових — аґрарний. Держави втягнені в господарські справи. Примушені шукати ринки збутку. Між державами й капіталами, з одного боку, та між самими державами загострилися відносини: настали нові конфлікти й антаґонізми. Договори про найвищі вигоди не заспокоїли всіх; бо не перешкоджають підняттю цла й не касують інших перешкод вивозу. На цім тлі з р. 1931 ведуться нечестні перегони: забезпечити собі вивіз, одгородиться від ввозу. Контінґенти, звишення цін, валютні розпорядження, демпінґ і т. п. Щоб направити справу — замість найвищих вигід роспочалися переговори про преференції. Спроби до автаркії скрахували. СпДА та СРСР, що найширше могли автаркію здійснити не витримали ізоляції. Преференція не помогає тим, в кого виробництво обходиться дорожче. В Німеччині плекання пшениці обходиться дорожче, ніж Канаді; виріб авта дорожче, ніж в СпДА і т. п. Дешеві країни роблять демпінґ для дорогих. Кожна держава намагається довозити лише звідти, звідки забірають її вироби. Викристалізовується потреба світового господарського пляну, потреба догоди про арбітраж, який би дав змогу й переможеним державам забезпечити своє господство від повної руїни, використати вишколення своїх робітників і підприємців. Думка про світовий господарський плян так поширилась, що навіть в такій консервативній державі, як Мадьярщина такий консерватор як граф Фр. Гуніяді заявив уже р. 1934, що «на світі складається новий господарський устрій. На місце капіталізму має наступити нова система, яка не єсть цілком соціялістичною, але обєднує капіталізм з пляновим господарством. Розвиток прямує взагалі до певного колективного господарення».

Господарська криза зо всіма її тягарами дратує мільйони населення щоденно й доводить його до такого стану, коли воно в розпачі готове кинутися на будь-яку авантуру: війну, революцію, повстання, заворушення і т. п.

2. — ВНУТРІШНІ.

1. **Суперечности капіталістичного ладу,** загострені величезною господарською кризою; виявилися в суперечностях не лише окремих клясів, а й ріжних верств та фахів одного клясу, ріжних галузей господарства, як боротьба за розподіл вигод і прибутків по між ріжними верствами одного клясу-ріжними фахами, галузями одного господарського процесу; антагонізм між капіталом фінансовим, виробничим та земельним і т. д.

Колосальний зріст земельної ренти й занепад здобутків від індустрії; зріст процентів на позики. Розходження інтересів промисловців, що позичають, з інтересами фінансистів, що дають у борг. «Секціонізм» виробництв примушує кожну галузь виробництва дбати лише про себе. «Реґіоналізм» підприємств та промислових країв (цукрових, вугільних і т.) жене в той же куток.

Розходження державних інтересів із капіталістичними, особливо в таких державах, як СпДА, Англія, Франція і т. п. В СпДА, наприклад, інтереси держави вимагають затримання Філіпін при СпДА, а інтереси фінансового капіталу, щоб відділити й збірати мито. Скасування міжнародніх боргів вигідно для держави, але невигідно для банків, бо піднесе конкуренційні здібности Европи; не вигідно й для платників податків. Подібні розходження інтересів ведуть до величезних державних переворотів та переворотів у відносинах держав і народів.

2. **Криза парляментаризму.** — Настала вона в наслідок а) — ослаблення соціялізму через розкол робітництва комунізмом, комуністичні насильства, безглуздя, недохватки марксизму взагалі, зраду де-яких провідників соціялізму (одних вліво, других — вправо), безсилість II Інтернаціоналу (бо с.-д. в Інтернаціоналі захищають політику своїх буржуазних урядів, що розїдається внутрішніми протиріччами, які вже були вказані); та б) — розходження інтересів демократії під впливом буржуазного «реґіоналізму», «ізоляціонізму», «секціонізму» і т. п.

3. — **Фашизація держав.** — Захоплення державних апаратів диктатурою одної фашистівської партії; пропаганда абсолютизму «вождів»; ідеологічний вплив на маси критикою капіталізму (властиво фінансового лише капіталу) та демагогічним піднесеням національного почуття; демагогічним заступництвом інтересів дрібного міщанства й селянства; роскол робітництва уступками робітничій клясі: заведенням робітничих союзів, 8-годинного робітничого дня, соціяльного забезпечення, ослабленням, а то й усуненням, монархії і т. п., а в той же час скасуванням правдивих робітничих організацій, і партій, роззброєнням робітників підтримкою партійних фашистівських капіталістів. В той же

час розмови про плянове господарство й державний капіталізм; організапія корпорацій, як виразників капіталістичних інтересів ріжних капіталістичних груп; створення спеціяльних збройних формацій для здійснення своєї волі; створення клясових армій та автоматизація їх; створення масових фашистівських партій під покривкою безпартійности; насильне захоплення державної влади; терор, як основний принцип державного правління й суспільної організації; терор проти широких мас робітництва і т. п. Фашистівські перевороти в Мадьярщині, Італії, Польщі, Німеччині і т. д. а поруч з тим ослаблення народнього представництва у Франції та навіть СпДА. Все це схвилювало найширші кола світової людности.

4. — **Опертя капіталізму на молоді фашистівські партії.** — Після певного розкладу в слід за революціями капітал оперся на фашистівський рух, організував його своїми коштами, збив в його лавах деклясованих вояків, студентство, дрібне міщанство, роздратоване селянство і т. п. Промисловий капітал в боротьбі з фінансовим і зорганізувався у фашистівські партії. В Німеччині група Крупа проти католиків та представників капіталу земельного.

5. — **Переплетення капіталістичних сил з державними.** — По всьому світу в тих чи інших формах поширилось підсування капіталістичних інтересів державі. Державу обертається в слугу капіталу. Капіталістичні суперечки намагаються розвязати втручанням держави, тобто: вирішенням їх на користь тієї групи, яка має владу в своїх руках. Від «співробітництва уряду з промисловцями» через «державне регулювання господарства», «державний контроль», «державну участь в трестифікації», аж до «державного керування».

В багатьох державах переводиться уніфікація державного апарату з органами монопольного капіталу та його партії. В Італії — корпоративізація господарства. В Німеччині — поверх 2000 картелів під проводом маґнатів індустрії — Крупа, Блома, Фосса; в Америці — «Нойра»; в Англії — «скорочення виробу» знищенням 15 мільйонів веретен і т. п.

Одначе капіталізм припускає лише такий контроль і регулювання держави, які йому вигідні, а тому намагається взяти державу цілком до своїх рук, усунути контроль народних мас, народнього представництва. Через те капіталізм помогає фашизмові.

6. — **Безробіття й зріст невдоволення та революційности** серед ріжних верств суспільства, не лише робітництва, а й дрібної буржуазії, що зневірилася вже в безкористних експериментах фашизму й ліберального капіталізму — «корпоративізмі», «нойрі» (картелях) і т. п. (В Німеччині за 18 місяців панування гітлеризму робітництво втратило

4 мільярди марок; міщанство й селянство нічого не здобуло, а центр і католики теж втратили). Внаслідок того помічається зменшення суспільної бази для впливів буржуазії, зріст робітничих професійних союзів, скріплення й активізація чинности соціялістичних та комуністичних партій; поповнення соціялістичних партій урядовцями, дрібним міщанством, селянством і т. п.

7. — **Відродження соціялізму,** як ідеологічно, так і організаційно під впливом господарської кризи, безробіття, зросту невдоволення і т. п., а також під впливом страху, що в СРСР, коли би впали комуністи, неодмінно прийде до монархії чи фашизму. В лівих колах зростають надії на можливість порозуміння з комуністами (спроби «єдиного фронту»), а в звязку з тим ослаблюється внутрішня боротьба між соціялістами й комуністами, яка підрізувала їх обох.

8. — **Розвиток національно-визвольних рухів** по всіх країнах світу, а особливо в СРСР (на Україні, Білоруси, на Кавказі і т. п.), в Індії, Арабії, Єгипті та серед негрів Африки й Америки.

9. — **Невпинна демагогічна агітація комуністів** проти всіх існуючих державних систем, особливо в Німеччині, Хині, Японії та інших краях; використовування ними невдоволення поневолених народів всього світу; підтримка їх державно-національних визвольних змагань, а також клясова пропаганда і настринчування одних буржуазних держав проти других (Англії й Франції проти Японії й Німеччини, Сп. Д. А. проти Англії й Японії, Хини проти Японії й Англії і т. п.).

10. — **Ідеологічний росподіл світу на фашистівський (нацистічний) та протифашистівський (протинацістичний табори.** — Майже кожна держава, кожен народ розбилися на два головних ворогуючих табори: 1 — реакційно фашистівський (націстичний), диктаторський, та 2 — протифашистівський (протинацістичний), переважно демократичний, поступовий. Між обома таборами боротьба що далі загострюється. В Мадярщині, Італії, Польщі, Німеччині хоча й перемогли табори фашизму-націзму, але демократичний табор не зник і продовжує боротьбу. В Іспанії вибухло збройне міряння сил. У Франції стан пропасниці. З окремих держав боротьба переходить на міжнародні відносини. Творяться фашистівські й протифашистівські блоки держав і т. п., а це згострює міжнародні відносини.

ЗАВЕРШЕННЯ.

Все це напружує міжнародні відносини. Держави й поневолені народи озброюються одверто й приховано. Готуються до міряння сил, до розвязки своїх суперечок.

В тій підготовці кожна держава й кожний нарід шукає собі спільників. Хоч тяжко їм це робити, бо низка суперечних інтересів розпихає їх, перешкоджає їх зближенню (солідарні в одному, розходяться в другому), проте вишукуються такі засади солідарности, які переважають впливи антагонізмів, і на тих підставах витворюються скупчення держав. Вишукування таких засад солідарности не йде гладко й легко, бо в процесі шукань держави й народи міняють свої позиції, роблять уступки в меншому, щоб затримати більше, перетягають на свою сторону менших противників, щоб відбити більших, непримириміших і т. п. Хоча між усіма державами й народами існують неможливі для усунення антагонізми, як були вони й між державами антанти підчас світової війни, — проте вони находять спільну базу для скупчення певні кола для спільної акції супроти спільних противників. Менш настирливі інтереси підпорядковують ради того важнішим, настирливішим. Створення ж блоків ще більше напружує міжнародні відносини, бо трактується противною стороною, як активна підготовка до нападу на неї. Кидає її на творення протилежних блоків і гарячкову підготовку до сутички, міряння сил. Тому світ у напружених перегонах окремих держав та їх блоків до забезпечення інтересів, до створення ради того найдужчих кулаків, які неминуче колись стукнуться між собою.